የሰ/መ/ቁ.186816

መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ ታንጉት ዲበኩሉ

ተጠሪ፡- 1. አቶ ይታያል ዲበኩሉ

2. ወ/ሮ የወጌ በልስቲ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ፡፡

ፍርድ

የሰበር መዝገቡ የቀረበው የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው፡፡ የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆኑ ተጠሪዎች ተከሳሾች ነበሩ፡፡ አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዞታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ የሚል ነው፡፡ ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረስን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል፡፡ በአማራ ክልል የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ጉዳዩን መርምሮ አመልካች ላይ ለደረሠው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሠኔ 28 ቀን 2010 ዓ/ም ወስኗል፡፡ አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ ለምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱ በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም በሠጠው ውሳኔ የደረሠው ጉዳት ግራ ቀኙ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል፡፡ የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት የደረሠውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች ብር 8,000.00 ከወጭና ኪሣራ ጋር እንዲከፈላቸው

ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም ውሳኔ ሰጥቷል፡፡ አመልካች ያቀረቡትን ይግባኝ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ሠርዟል፡፡ የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር አጣሪ ችሎት የአመልካች የሠበር አቤቱታን በአብላጫ ድምጽ ለሠበር ሰሚ ችሎቱ አያስቀርብም በማለት ወስኗል፡፡

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው፡፡ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ተጠሪዎች የጉዳት ካሣ ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ በተሠጠው ውሳኔ ላይ ያቀረቡት ይግባኝ የለም፡፡ ካሣው አንሷል በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት አመልካች ሆኜ እያለ የመጀመሪያ ቅሬታዬን ባላገናዘበ መልኩ ቀድሞ ከተወሰነው በታች ብር 8,000.00 እንዲከፈለኝ መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት የሚል ነው፡፡ የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ አመልካች ባቀረቡት ይግባኝ መነሻነት ግምቱ እንደገና እንዲሰራ ጉዳዩ ሲመለስ ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ሕጋዊነቱን ለማጣራት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ በማዘዙ ተጠሪዎች መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት ታይቷል፡፡

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ክርክሩ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ የተመራ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል፡፡

እንደመረመርነው አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዞታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ ይወሰንልኝ የሚል ሲሆን ተጠሪዎች የሚከራከሩት የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረስን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ነው፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት አመልካች ላይ ለደረሠው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሲወስን አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ አቅርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የደረሠው ጉዳት ግራቀኙ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል፡፡ ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤትም የደረሠውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች አስቀድሞ ከተወሰነው ካሣ በመጠኑ የሚያንስ ብር 8,000.00 እንዲከፍል ውሳኔ ሰጥቷል፡፡

የአመልካች የሠበር አቤቱታም ተጠሪዎች ይግባኝ ባላቀረቡበት ሁኔታ አስቀድሞ ከተወሰነው ካሣ በታች መወሰኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ነው፡፡ መመርመር ያለበት ጭብጥም የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ሥርዓት ነው፡፡ ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቱ ኃላፊነት ሲሆን በተገቢው ሁኔታ ካልተመራ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ዓላማዎች የሆኑትን እንደ አንጻራዊ እውነትን የመፈለግ፣ ሥነ-ሥርዓታዊ ፍትህ፣ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጭና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ አግባብ መምራት የመሳሰሉትን ማሳካት ስለማይቻል የተከራካሪዎችን መብት ይነካል፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከው ፍርድ ቤት ክሱን በሥረ-ነገሩ

አከራክሮና ማስረጃ ሰምቶ ለአመልካች ተገቢ ነው ያለውን ካሣ ወስኗል፡፡ አመልካች በካሣ መጠኑ ላይ ይግባኝ በማቅረባቸው ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ ጉዳዩ እንደገና ተጣርቶ እንዲወሰን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ለሥር ፍርድ ቤት መልሶታል፡፡

በሥነ-ሥርዓት ሕጉ ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ወደሥር ፍርድ ቤት የሚመለስበት ሁኔታ የመጀመሪያው በአንቀጽ 341(1) የተመለከተ ሲሆን ይህም የሥር ፍርድ ቤት ወደ ሥረ-ነገሩ ሳይገባ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ላይ ውሳኔ ከሰጠና ውሳኔው በይግባኝ ሠሚ ችሎት ከተለወጠ ሊመረምራቸው የሚገቡ ነጥቦችን በመለየት ጉዳዩን የሚመለስበት ሥርዓት ነው፡፡ ሁለተኛው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 ላይ የተደነገገው በዚህ ችሎትም ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ሲሆን ውሳኔው በሥረ-ነገሩ የሠጠው ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ ባለመያዙና ማጣራት የሚገባውን ፍሬ ነገር በተገቢው ሁኔታ ሳያጣራ ሲወሰን ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ እንደገና እንዲመረምርና ማስረጃ እንዲሰማ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት ነው፡፡ የሥር ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ አለመያዙ ሁልጊዜ ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ ለመመለስ በቂ ምክንያት አይደለም፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 እንደተመለከተው በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ሳይመለስ የመጨረሻ ፍርድ ሊሰጥ ይገባል፡፡ ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ጊዜና ወጪ ቆጣቢ በሆነ አግባብ ክርክሩ እንዲመራ ያለውን ዓላማ ያሳያል፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 መሠረት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ መሆኑ መገለጹ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ አለመሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ጉዳዩ ሲመለስ የሥር ፍርድ ቤት ያጣራውን ማስረጃ፣ የወሰደውን እርምጃና ለነገሩ አወሳሰን ምክንያት ያደረገውን በመግለጽ ለይግባኝ ሰሚ ችሎት እንደሚልክ በድንጋጌው ንዑስ ቁጥር ሁለት ላይ ተመልክቷል፡፡ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ማስረጃ ሆነ ማናቸውም ዓይነት ውሳኔ የቀድሞው መዝገብ አባሪ ሆኖ እንደሚቆጠር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(2) ላይ ተገልጿል፡፡ ሥለሆነም ይግባኝ ሰሚ ችሎት የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጠው የመዝገቡ አባሪ ተሟልቶ ውጤቱ ከቀረበለት በኂላ ነው፡፡ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 344(1) መሠረት የሥር ፍርድ ቤት በአዲስ አጣርቶ በላከው የመዝገቡ አባሪ ላይ መቃወሚያ ያለው ወገን ክርክሩን (አስተያየቱን) የሚያቀርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሚወስነው ጊዜ መሆኑ ተመልክቷል፡፡ የሥር ፍርድ ቤት የሚልከው አባሪ እንደ አዲስ ውሳኔ የማይቆጠርና ራሱን ችሎ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ አዲስ የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ የሚቀርብበት አይደለም፡፡ በመሆኑም ይግባኝ ሰሚ ችሎት አዲስ በመጣው የመዝገብ አባሪ ላይ ግራ ቀኙ ክርክር እንዲያደርጉበት እድል ከሠጠ በኂላ አስቀድሞ ከተከፈተው የይግባኝ መዝገብና ክርክር ጋር መርምሮ በይግባኙ ላይ ውሳኔ ይሠጣል፡፡

የሥነ-ሥርዓቱ ሕጉ ከ342-344 ያሉት ድንጋጌዎች በሥረ-ነገሩ ታይቶ የተወሰነ ጉዳይ ላይ በተቻለ መጠን ወደ ሥር ፍርድ ቤት ሳይመለስ ጭብጡን በይግባኝ ሰሚ ችሎቱ በኩል እንዲለወጥ ተደርጎ

ክርክሩ እንዲቋጭ የሚያዝና መጣራት የሚገባው ነገር ካለ ግን ግራ ቀኙ ሆኑ ማስረጃዎች በቅርብ በሚገኙበትና ጉዳዩ በተጀመረበት ፍርድ ቤት እንዲታይ እድል የሚሰጥና የተጣራው ውጤት ሲቀርብም አዲስ የይግባኝ መዝገብ ሳይከፈት ቀድሞ በተመለሰበት መዝገብ ተጠቃሎ እንዲታይ መደረጉ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጪና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ ሁኔታ እንዲመራ ያለውን ሃሳብ ያሳያል። በፍርድ ቤቶች በተግባር የሚሰራበት የተሰማው ማስረጃ በቂ ሆኖ የተያዘው ጭብጥ ስህተት በመሆኑ ብቻ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342ን ድንጋጌ ያልከተለና ሊታረም የሚገባው ነው።ጉዳዩ በፍሬ ነገሩ የሚጣራና የሥር ፍርድ ቤት እንዲመለከተው በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 መሠረት የሚመለስ ከሆነም ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጥበት ሳይሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ እስኪልክ ውጤቱን የሚጠብቅበትና የሥር ፍርድ ቤት ባጣራው ነጥብ ሆነ በወሰደው እርምጃ ላይ አዲስ ይግባኝ ሳይቀርብበበት ከቀድሞ ይግባኝ መዝገብ ጋር አባሪ በመሆን የሚቀርብ ነው። ተጣርቶ ከቀረበ በኋላ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤቱ አንድ ላይ ፍርድ የሚሰጥበት ነው። በፍርድ ቤቶች ያለው አተገባበሩ ግን ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩ እንደገና እንዲጣራ በሠጠው ውሳኔ ሆነ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ በደረሰበት ድምዳሜ ላይ በሁሉቱም ውሳኔዎች ላይ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ በማቅረብ አንድ ጉዳይ የተለያዩ ፍርድ ቤቶች ላይ እንዲታይ የሚያደርግ አላስፈላጊ የፍርድ ቤቱን ሆነ የተከራካሪዎችን ጊዜና ወጪ የሚወስድ እና ፍርድ ቤቶች ላይ የሥራ ጫና በመፍጠር ውጤታማ እንዳይሆኑ የሚያደርግ ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ካሰበው ዓላማ ውጭ የሆነ መታረም ያለበት የክርክር አመራር ግድፈት ነው።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች በተወሰነው ካሣ አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረቡ በመሆኑ ጉዳዩ በሥረ-ነገሩ የተወሰነ መሆኑን ያሳያል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩ እንደገና እንዲወሰን የመለሰበት ፍርድ ላይ በቀጥታ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ ባይቀርብበትም በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 119851 ቅጽ 23 ላይ ተጠቃሎ ሲመጣ የሠበር አቤቱታ ሊቀርብበት የሚችልና በሰበር ችሎት የሚመረመር ስለመሆኑ በተሠጠው ትርጉም መሠረት የውሳኔው ተገቢነትን ተመልክተናል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ለካሣ አወሳሰኑ የንብረቱ ግምት መገመት አስፈላጊ ነው ካለ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ግምቱ ተጣርቶ እንዲቀርብለት በማዘዝ መዝገቡን ለጊዜው በመዝጋት ውጤቱን መላክ ሲገባው ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው ፍርድ ቤት እንደ አዲስ እንደገና እንዲወስን መመለሱ ተገቢ አይደለም። ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት ካሣ መጠኑ ላይ መርምሮ ቀድሞ ከወሰነው ብር 15,000.00 በመቀነስ ብር 8,000.00 ለአመልካች እንዲከፈል ወስኗል። አመልካችም የሚከራከሩት ብር 15,000.00 ካሣ ሲወሰን አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት እኔ ሆኜ እያለ ተጠሪዎች ካሣ መጠኑ በዛ በማለት ያቀረቡት ይግባኝ ሳይኖር ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ይግባኝ ያቀረብኩበትን ዓላማ ይጥሳል በማለት ነው። ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ነው። የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 በሚያዘው አግባብ

የንብረቱ ግምት ተጣርቶ እስኪመጣ ጠብቆ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ቢወስን ኖሮ ቀድሞ ከተወሰነውና ይግባኝ ከቀረበበት ከብር 15,000.00 በታች ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ሊወሰን አይችልም ነበር፡፡ ምክንያቱም ብር 15,000.00 ካሣ መወሰኑን ተጠሪዎች ተቀብለውት ይግባኝ ያላቀረቡበት በመሆኑ ነው፡፡ ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ከሚያዘው ውጭ ጉዳዩ ላይ የሥር ፍርድ ቤት በሥረ-ነገሩ እንደገና እንደ አዲስ እንዲወስን በመመለሱና ፍርድ ቤቱም በሕግ አግባብ የመሠለውን የመወሰን ነጻነት ያለው በመሆኑ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት ቀድሞ የወሰነውን በመለወጥ ወስኗል፡፡ ውጤቱም አመልካች የካሣ መጠኑ በቂ አይደለም በማለት ይግባኝ ካቀረቡበት ብር 15,000.00 በታች የሆነ ብር 8,000.00 ካሣ እንዲወስን ሆኗል፡፡ በዚህም ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ዓላማ ቢሆንም በሂደቱ የይግባኝ ሥርዓትን ዓላማ የለወጠና ይግባኝ ባለው ሠው ላይም የመብትና የጥቅም ጉዳት በሚያመጣ ሁኔታ ክርክሩ ተመርቷል፡፡ አመልካች ላይ የመብት ጥሰት ያስከተለው የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ግድፈት መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል፡፡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት የግምት ውጤት ለይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ከተላከ በኋላ ግራ ቀኙ ክርክር አድርገውበት አመልካች አስቀድሞ ባቀረቡት የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ መሠረት በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ ነው፡፡

ከዚህ ጋር ተያይዞ ሊመረመር የሚገባው ጭብጥ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ.ቁ. 343(1) አተገባበር በሰበር ችሎት ያለው ውጤት ነው፡፡ የሠበር ችሎት በዋነኛነት የሚመራበት ሥርዓት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት፣ በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 እና ማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 454/1997 የተመለከቱ ልዩ ደንቦች ካልሆነ በቀር፤ ልዩ የሥነ-ሥርዓት ደንብ እስካልወጣለት ድረስ፤ በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕግ ስለይግባኝ አቀራረብ የተመለከተው ለሰበር ችሎቱም ተፈጻሚ ነው፡፡ ሰበር ሰሚ ችሎት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80(3) ሆነ የፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10 ላይ በመጨረሻ ውሳኔ ላይ በተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት እንጂ ማስረጃው ተመዝኖ የተደረሠበትን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ እንዲመለከት ሥልጣን አልተሠጠውም፡፡ ይህም ማስረጃ ማጣራትና መመዘን ሥልጣን እንደሌለው ያስገነዝባል፡፡ ማስረጃ ለመስማትና ለመመዘን ሥልጣን የለውም ማለት ግን ከማስረጃ ጋር የተያያዘ ጭብጥ ያለውን የሠበር አቤቱታ አይመለከትም ማለት አይደለም፡፡ ማስረጃ ለመመዘን ሥልጣን የተሠጠው ፍርድ ቤት ማስረጃ ሲቀበል የተከራካሪዎችን እኩል የመደመጥ መብት ካላከበረ፣ የማስረዳት ሸክም (burden of production) የማን ነው የሚለውን ካልለየ፣ የማስረጃ ተቀባይነትና ተገቢነት ላይ መከተል የሚገባውን ሥርዓት ካልተከተለ፣ በምዘና ጊዜ የሁሉንም ተከራካሪዎች ማስረጃ አብሮ ካልመዘነ፣ የተለየ የማስረዳት ደረጃ (standard of proof) የሚጠይቁ ጉዳዮችን በሚጠይቀው ደረጃ ልክ መረጋገጡን ካላሳየ እና በመሠረታዊ ሕግ ሆነ በሥነ-ሥርዓት ሕግ ያሉትን የማስረጃ ሕጎችና መርሆች ካላከበረ ጉዳዩ የማስረጃ ምዘና ሳይሆን የሕግ አተረጓጎም ስህተትና

ፍርድ ቤት ያለበትን ኃላፊነት አለመወጣት ስለሚሆን የሰበር ሰሚ ችሎቱ የሚመለከተው ጉዳይ ይሆናል፡፡

በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ ነገር ግን የጭብጥ አመሠራረቱ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 246 እና ተከታይ ድንጋጌዎችን መሠረት ያላደረገ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ጉዳዩን ሳይመልስ የሰበር ችሎቱ ሊወስን ይችላል፡፡ ከዚህ ውጭ ማስረጃ ማጣራትና መመዘን የሚጠይቅ ተግባር ከሆነ እና በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ለሥር ፍርድ ቤት የሚመለስ ሲሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ውጤት ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃ ጋር ምዘና የሚጠይቅ ከሆነ ሰበር ችሎት ማስረጃን በመመዘን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ ሊደርስ ስለማይችል ጉዳዩ የተመለሰለት የሥር ፍርድ ቤት አዲስ ያጣራውን አባሪ አድርጎ ሳይልክ ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃና ክርክር ጋር አጣምሮ ተመልክቶ ጉዳዩ ላይ እንደገና እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት ይሆናል፡፡ ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ አቀራረጽና አተገባበር ላይ የተለየ ውጤት የሚያስከትል ነው፡፡

የሥነ-ሥርዓት ሕጉ የወጣው የኢፌዲሪ ሕገ-መንግሥት ሥራ ላይ ከመዋሉ በፊት በመሆኑ የክርክር አመራር ሥርዓቱ በሕገ-መንግሥቱ ስለ ሰበር ችሎት የተሠጠውን ሥልጣን ታሳቢ ያደረገ አይደለም፡፡ ሕገ-መንግሥቱ በአንቀጽ 9(1) ላይ እንደተመለከተው የሀገሪቱ የበላይ ሕግ በመሆኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ በሕገ-መንግሥቱ ሰበር ችሎት ካለው ሥልጣን ጋር ተጣጥሞ መተርጎም ይኖርበታል፡፡ ሥለሆነም በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) የተመለከተው ጉዳዩ የሥር ፍርድ ቤት እንደገና ተመልክቶ ማስረጃ በማጣራትና ተገቢ ያለውን እርምጃ በመውሰድ ለመለሰለት ፍርድ ቤት አባሪ በማድረግ የሚመለስበት ሥርዓት ማስረጃ እንደገና እንዲመዘን የሚያደርግ ከሆነ ሰበር ሰሚ ችሎቱ ይህን የማድረግ ሥልጣን ስለሌለው ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ ሊመለስ አይችልም በማለት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 90436 ጥቅምት 21 ቀን 2012 ዓ/ም፣ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም እና በመዝገብ ቁጥር 75183 ሠኔ 12 ቀን 2011 ዓ/ም እንዲሁም የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሽሯል፡፡

2. የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ የሥር ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት ስለካሣ አወሳሰኑ በመዝገብ ቁጥር 00749 የቀረበውን የንብረት

ግምት ውጤት አመልካች አስቀድመው ካቀረቡት የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ ጋር መርምሮ የመሠለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሠናል፡፡

3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ አመልካች የራሳቸውን ይቻሉ ብለናል፡፡

ትዕዛዝ

- የውሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ፡፡ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በውሳኔው መሠረት እንዲፈጽም አዘናል፡፡ ይጻፍ
- መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ